

יוצא לאור לפרשת בה"ב ה'תשפ"ג - "שנת הקהל"
(מספר 34-35)

נ.ז.

דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות והוא הוא דור הראשון של הגאולה - כהודעת והכרות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו (ע"ש יוסף הראשון שהודיע והכריז ש"אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב"1), שכבר נשלמו כל מעשינו ועבודתינו, וכבר כלו כל הקיצין וכבר עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן ד"הכנה רבתי", והכל מוכן לסעודה² דלעתיד לבוא, לזיתן ושור הבר³ ויין המשומר⁴.

(משיחות עשרה בטבת (יהפך לשמחה), וש"פ ויחי, י"ד טבת תשנ"ב)

(1) פרשתנו נ, כד.

(2) ע"פ ל' חז"ל - אבות פ"ג מט"ז. סנהדרין לה, א ובפרש"י.

(3) ראה ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג.

(4) ברכות לד, ב. וש"נ.

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בעניני גאולה ומשיח

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה
ה' תהא שנת נפלאות בכל
שנת הצדי"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א

לעילוי נשמת

הנגיד רודף צדקה וחסד

הרה"ח ר' ישכר דוב בן הרה"ח ר' יונה ע"ה

ווייס

נפטר ביום ז"ך אייר ה'תשע"א

ת. נ. צ. ב. ה.

*

נדפס ע"י

אנ"ש דלאס-אנדזשעלעס, קאליפארניע שיחיו

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:

<http://www.torah4blind.org>

To DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

* * *

בימינו אלה, שמאז כלה חמתו בביהמ"ק, ולאחרי "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸, ולאחרי כל הגזירות והשמדות ר"ל ור"ל שסבלו בני באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף והזיכוכ בשלימות, "די והותר" – נעשה הענין ד"סמך מלך בבל"⁹ אך ורק באופן של טוב הנראה והנגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹⁰ שהקב"ה אומר לישראל "בני אל תתייראו, כל מה שעשית¹¹ לא עשיתי אלא בשבילכם. . הגיע זמן גאולתכם!"

ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה. . בהענין ד"סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני. . כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד ע"י האמונה בביאת המשיח ובטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא"¹², וההוספה בהכנה לביאתו ע"י התשובה וקיום התומ"צ, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"¹³, "שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש"¹⁴.

(משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) תנשא)

- (8 תניא רפל"ז.
 (9 יחזקאל כד, ב.
 (10 יל"ש ישעי' רמז תצט.
 (11 כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרון ביד החוצב בו.
 (12 שה"ש ב, ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).
 (13 אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ועוד.
 (14 "היום יום" – ט"ו טבת.

מפתח ותוכן

פ' בה"ב

- א. היעודים הגשמיים לעתיד לבוא 3
 הטעם שהבטיחה תורה יעודים גשמיים כשכר מצות, וכן לעתיד לבוא - גם בשביל עובד ה' שלא ע"מ לקבל פרס; תוכן היעודים ד"בו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות" (תו"כ כו, ד) וכיו"ב להחידוש במצב הרוחני העולם לעת"ל
- ב. והשבתי חי' רעה מן הארץ 9
 פלוגתת ר"י ור"ש (בתו"כ כו, ו) אם מעבירים (חיות רעות) מן העולם או משביתן שלא יזוקו; לשיטתייהו בביעור חמץ (פסחים רפ"ב), מלאכה שא"צ לגופה (שבת עג, ב) ודבר שאינו מתכוין (שם מא, ב); שקו"ט בפלוגתת ר"ע ור"י (ר"ה לא, א) בפ"י "מזמור שיר ליום השבת" ודברי הש"ס (שם) דפליגי אם "חד חרוב" או "תרי חרוב"; השייכות לימי הספירה
- ג. ואולך אתכם קוממיות 18
 פלוגתת ר"מ ור"י (ב"ב עה, א) בפ"י "ואולך אתכם קוממיות" (כו, יג) - מאתיים אמה כשתי קומות של אדם הראשון או מאה אמה כנגד היכל וכתליו - ע"ד החסידות
- ד. הצורך בזכירת זכות אבות בשביל גאולת ישראל 23
 פרש"י כו, מב - "למה נמנו (האבות) אחרנית כו"; השינויים בפרש"י לגבי ל' התו"כ; החילוק בין רש"י והתו"כ בצורך זכירת זכות אבות בשביל גאולת ישראל

הוספה / בשורת הגאולה

- ה. משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת - יהפך לשמחה) ה'תנשא 30
 "כלו כל הקיצין" וכבר עשו תשובה; פס"ד שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד, וכן יקום; בפרט לאחר הגזירות והשמדות; "הגיע זמן גאולתכם"
- ו. משיחות ליל ויום ג' פ' ויחי, עשרה בטבת, וש"פ ויחי, י"ד טבת ה'תשנ"ב 32
 כבר נשלמו כל מעשינו ועבודתנו; "כלו כל הקיצין" וכבר עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן ד"הכנה רבתי", והכל מוכן לסעודה דלעתיד

Reprinted with permission of:
 "Vaad L'Hafotzas Sichos"
 by:
 Moshiach Awareness Center,
 a Project of:
 Enlightenment For The Blind, Inc.
 602 North Orange Drive.
 Los Angeles, CA 90036

Tel.: (323) 934-7095
 Fax: (323) 934-7092
<http://www.torah4blind.org>
 e-mail: yys@torah4blind.org
 Rabbi Yosef Y. Shagalov,
 Executive Director
 Printed in the U.S.A.

הוספה בשורת הגאולה

יא.

מצינו בגדעון ש"בימיו¹ היו ישראל בצרה והי' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות. . כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות, מיד נגלה אליו המלאך, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה, בכח זכות שלמדת על בני², "אמר הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים"².

. . . הלימוד זכות בנוגע לקירוב וזירוז הגאולה – שכיון שכבר "כלו כל הקיצין"³, עוד בזמן הגמרא, ועאכו"כ לאחרי אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדיין לא בא . . . ובנוגע לתשובה («אין הדבר תלוי אלא בתשובה»³) – כבר עשו תשובה, שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שעי"ז נעשה "בשעתא חדא וברגעא חדא"⁴ מרשע גמור צדיק גמור, כפס"ד הגמרא⁵ שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור)⁶ אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה" – הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד ממש, אשר, כדאי הוא לימוד זכות זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על הלימוד זכות, ה"ז גם פס"ד של כו"כ רבנים ומורייהוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים היא"⁷, הרי, פס"ד זה בב"ד של מטה מחייב כביכול ומזכה גם את ב"ד של מעלה, וכן יקום!

- 1) תנחומא שופטים ד.
- 2) יל"ש שופטים רמז סב.
- 3) סנהדרין צז, ב.
- 4) זח"א קכט, סע"א.
- 5) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א.
- 6) ע"פ גירסת האור זרוע סקי"ב.
- 7) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

לקוטי

שיחות

בחוקותי

היעודים הגשמיים לעתיד לבוא

א. עה"פי ונתנה הארץ יבולה דרשו רז"ל בתורת כהנים: "לא כדרך שהי' עושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון, ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה ת"ל¹ זכר עשה לנפלאותיו וכה"א² תדשא הארץ דשא עשב מלמד שבו ביום שהיתה נזרעת בו ביום עושה פירות ועץ השדה יתן פריו לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. . בו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות⁴, מנין שהעץ עתיד להיות נאכל ת"ל³ עץ פרי, אם ללמד שהוא עושה פרי והלא כבר נאמר עושה פרי, א"כ למה נאמר עץ פרי אלא מה פרי נאכל אף העץ נאכל, ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות ת"ל ועץ השדה יתן פריו".

והנה תוכן זה, בהפלאות נסים ומעלות שיהיו לעתיד בגשמיות העולם, מצינו בדברי רז"ל בכ"מ⁵, ולדוגמא במס' כתובות⁶, "עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת. . עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים. .

עתידה חטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול" וכיו"ב.

וצריך להבין: בתיאור המצב דלעת"ל כתב הרמב"ם⁷, ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר⁸ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים⁹, ומובן, דכאשר בני' יהיו במצב כזה אין חשיבות לנסים ונפלאות הגשמיים הנ"ל שיהיו בפירות הארץ (ובלשון הרמב"ם¹⁰ "וכל המעדנים מצויין כעפר"). ואף שמובן שיש תועלת בדברים אלה, כי כאשר "הטובה תהי' מושפעת הרבה"¹⁰ ה"ז אמצעי "כדי שיהיו (ישראל) פנויים בתורה וחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל"¹¹, מ"מ, למה האריכו חז"ל כ"כ במעלות המעדנים הגשמיים שיהיו לעת"ל, כאילו הוי דבר מיוחד ונעלה ביותר בפ"ע?

ב. והנה מעין שאלה זו הקשו המפרשים¹² לענין שכר מצוות המבואר בפרשתנו, "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם – ונתתי

משיחות חודש שבט תשל"ט. נדפס בלקו"ש חז"ל ע' 79 ואילך.

- 1) פרשתנו כו, ד.
- 2) תהלים קיא, ד.
- 3) בראשית א, יא.
- 4) ובשבת (ל, סע"ב) "עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום".
- 5) ראה שבת שם.
- 6) קיא, ב.
- 7) סוף הל' מלכים.
- 8) ישעי' יא, ט.
- 9) ל' הרמב"ם שם. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 237 שכוונת הרמב"ם בזה, שחשיבות המעדנים תהי' כעפר, שאין בו צורך.
- 10) ל' הרמב"ם שם (לפנ"ז).
- 11) ל' הרמב"ם שם ה"ד. ועד"ז ברמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.
- 12) אברבנאל שבהערה הבאה. ועוד.

גשמיכם גו", ומאריך הכתוב בפרטי שכר המצוות, שרובם הם דברים גשמיים, והרי עיקר שלימות השכר הוא תועלת וטובה רוחנית, שהיא הטובה והתועלת האמיתית.

ובמפרשים¹³ ביארו לפי דעת הרמב"ם¹⁴, "שכל¹⁵ אלו היעודים (שבפרשתנו) אינן עיקר השכר וכל כו' הטובות שנוכרו כאן בפ' זו הם מדברים מענין הסרת המונעים לבד ור"ל שאם תשמור מצותי אסיר ממך כל המונעים כמלחמות וחליים ורעב ויגון באופן שתוכל לעבוד את ה' בלא שום מונע, אבל עיקר השכר של העוה"ב אינו נזכר כאן כדי¹⁶ שיעבוד את בוראו לשמו ולא מחמת השכר שהוא או מיראת העונש".

אבל לדעת כו"כ מפרשים, מדובר בפרשה זו ע"ד השכר על קיום התומ"צ. ויש לומר, שהטעם שהשכר שנתפרש בכתוב הוא בעיקר יעודים גשמיים, מובן בהקדם ביאור השאלה, למה האריך הכתוב בתיאור שכר לימוד התורה וקיום המצוות, ובפרט שתכלית העבודה היא העבודה לשמה, "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס"¹⁷?

13 אברבנאל (ריש פרשתנו) וכלי יקר (שם כו, יב) - תשובה (דיעה) הא'.

14 הל' תשובה פ"ט ה"א. ובפיה"מ סנהדרין בהקדמתו לפ' חלק.

15 ל' הכלי יקר שם.

16 כ"ה בכלי יקר ובאברבנאל שם. ומשמע שמפרשים כן ברמב"ם. ואף שברמב"ם לפנינו לא מפורש שזוהו הטעם שלא נזכר שכר רוחני בתורה, כנראה הבינו כן מהמשך ותוכן דבריו בהל' תשובה פ"ט ופ"י שם.

17 אבות פ"א מ"ג.

וזהו שרש"י מדייק, "ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו . . אברהם עמו", דכדי שזכות אבות תעמוד דוקא לבני ישראל, זהו ע"י שמצרפים אברהם ויצחק ליעקב⁴⁰, שאז זכירת ברית אברהם

40 ע"פ המבואר בפנים מובן ל' רש"י, "ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו" - דאם כוונת רש"י (בלשון "עמו") היא לצירוף כולם יחד, הול"ל "ואם אינם" (יעקב ויצחק) כדאי הרי אברהם

עמהם**? אלא שכוונת רש"י היא, שאם אין זכות "יעקב הקטן" כדאי, יש זכות דיצחק שהיא יותר גדולה, ואם של יצחק אינו כדאי - הרי אברהם . . שהוא כדאי" (היינו, זכותו של יצחק בפ"ע, ואח"כ של אברהם בפ"ע); וזה שצ"ל "עמו" (אינו כדי להגדיל כמות הזכיות, אלא הוא רק כדי שזכות דיצחק וזכות דאברהם תעמוד רק לבני"י, ולכן צריכים לצרפם "עמו" - ליעקב דוקא. ועצ"ע.

** (וכ"ה בדפוס ב' ובכמה כתי"י רש"י שתח"י [בדפוס א' הגירסא "הרי אברהם כדאי". וכ"ה בכמה כתי"י רש"י שתח"י].

אשר לה ניתנה תורה כו' - ה"ז בגלל³² מסירת נפשם ודביקותם בה, ובוה גדלה מעלת אברהם על שאר האבות³³, שאף שנולד לתרח וגדל בין עובדי ע"ז וכו', הכיר את בוראו בעבודת עצמו, ועד שמסר את עצמו לשריפה על קדושת שמו ית', שבוה נעשה אבי האומה;

אבל לאידך יש מעלה ביעקב, שדוקא משום שהי' בן יצחק וכן בנו של אברהם³⁴, לכן, אע"פ שלא הי' זקוק למסירת נפש דאברהם (ודיצחק), מ"מ, להיות שנולד ונתגדל ע"י אברהם ויצחק, הרי מעשיו ועבודתו היו בתכלית הקדושה, ובפשטות, שמילדותו הי' "יושב אהלים", "אהלו של שם ואהלו של עבר"³⁵, ועד שלא הי' פסול בורעו (אף שאברהם יצא ממנו ישמעאל ויצחק יצא ממנו עשו)³⁶, ולכן נקרא³⁶: "בחור שבאבות".

וזהו תוכן החילוק בין התו"כ ופרש"י:

בתו"כ שההדגשה היא על מעשה האבות, הרי בזה יש מעלה בזכות שבמעשה יעקב על מעשה יצחק ועל מעשה אברהם, כיון שמעשה יעקב הי' בתכלית הקדושה כנ"ל; משא"כ

(32) להעיר מרמב"ם הל' ע"ז ספ"א.

(33) ראה גם ש"ך עה"ת פרשתנו כאן. ולהעיר מרש"י תולדות כה, כ.

(34) להעיר מרש"י תולדות שם, כא.

(35) תולדות שם, כז וברש"י.

(36) פסחים נו, א. ויק"ר (וראה גם תו"כ) פרשתנו כאן. ובכ"מ. רש"י ויחי מז, לא (וראה רש"י ישע"י כט, כב).

בנסים ונפלאות בגשמיות שיהיו אזי²³, כי גם לעת"ל לא יגיע כאו"א תיכף להשגה נעלית בשכר רוחני, ופשיטא לא לדרגת העבודה דלשמה, עבודה מאהבה, אלא גם אז יהי' סדר העליות מחיל אל חיל, ולא יולד אדם בתכלית השלימות בידיעה והשגת ה' ועבודה מאהבה, ולכן יש צורך בנסים ונפלאות גשמיים, כדי להקדים ולזרוז על קיום התומ"צ.

ג. אבל לכאורה ביאור זה קצת דחוק הוא²⁴, שהרי פרשת בחוקותי וכן כל הפרשיות בתורה שבהן נתפרשה ההבטחה על שכר מצוות, נאמרו לכל ישראל, גם לאלו שהם בדרגא נעלית בעבודת השם, ולפי הנ"ל נמצא, שפרשה זו אינה שייכת לאלו שיש להם השגה בשכר רוחני, ופשיטא שלא לאלו שעבודתם היא שלא ע"מ לקבל פרס, אלא רק למי שהשגתו היא רק בטובות גשמיות, ורק זה יזרוז אותו על קיום התומ"צ.

ואף שבכלל תורה על הרוב תדבר, מסתבר יותר לפרש באופן שיהי' שייך לכל. ועוד זאת, שבטח יש איזה לימוד בזה גם למיעוט.

זאת ועוד: בביאור הכתוב „אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו

(23) נוסף על הפשוט שנוגע לזה"ז: כיון שחייבים להאמין בביאת המשיח וגם לחכות לביאתו (רמב"ם הל' מלכים רפ"א. פיה"מ סנהדרין שם היסוד הי"ב. ועוד), ורוב בני"י, לפי מעמדם ומצבם עתה בזמננו, לא יתעוררו לחכות בשלימות באם ידעו רק מהשכר והתועלת הרוחני, אלא רק כשידעו (גם) מהשכר ותועלת הגשמי.

(24) וראה גם עיקרים מ"ד פל"ט, הובא באברבנאל שם.

(25) תו"כ עה"פ.

(26) ראה לקו"ת ריש פרשתנו. וראה לקו"ש ח"ג ע' 1013 ואילך. ח"ד ע' 1056. וראה רד"ה ויאמר גו' ואת חוקת תרס"ה (ע' רכד).

המצות - וא"כ פשוט שאצלו אינו תופס מקום שום דבר מלבד התורה והמצוות, ופשיטא - שלא שכר וייעודים גשמיים, והיתכן שלאדם בדרגא כזו בעבודת השם, אומרים לו שבגלל זה ש"בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" יקבל שכר ד, ונתתי גשמיכם בעתם גו" וכל הייעודים הגשמיים בענינים גופניים כו'.

ד. וי"ל הביאור בזה:

על התורה נאמר²⁷, "הוא חייך ואורך ימך", ופירושו, לא רק שהתורה מביאה חיים להאדם בעוה"ז ובעוה"ב, אלא שהיא היא החיים של כל או"א מישראל, והיינו שבנוגע לאיש ישראל אין התורה דבר נוסף על מציאותו ואחד משאר פרטים בחייו, אלא היא מהותו וחיינו ממש²⁸.

והנה האדם²⁹ נחלק לכמה חלקים, ובכללות - ראש גוף ורגל, הראש הוא מקום משכן כוחותיו הנעלים, השכל וכו', וכן החושים דראי' ושמיעה כו', והגוף הוא כלי ומשכן למדות שבו וכיו"ב, ואילו ברגלים ישנו רק כח ההילוך שהוא הכח התחתון ביותר, שלא ניכרת בו מעלת האדם. אמנם כ"ו הוא בשייכות לכחות פרטיים של האדם, אבל עצם החיות הנפשי שלו, שהוא

(27) נצבים ל, כו. ברכות סא, ב. ובברכת אהבת עולם דק"ש של ערבית, כ"י הם חיינו ואורך ימינו".

(28) ראה ע"ז ג, סע"ב (וראה ברכות שם. זח"ג מב, א. רעה, ב) מה דגים שבים כו'.

(29) תבא לקמן - ראה בארוכה המשך ר"ה תרס"ג (בתחלתו). תש"ח (ספ"ב ואילך). ד"ה אשרנו ה"ש"ת ספ"א ואילך. ובכ"מ.

למעלה מהכחות הפרטיים, נמצא בכל הגוף בשוה, מראשו ועד רגלו³⁰. וטעם הדבר, לפי שחיות הנפש היא מהותו של האדם, ולכן נמצאת בכל נקודה ונקודה של הגוף בשוה.

[וע"ד סיפור הגמרא³¹ לגבי התענוג שבנפש, שפועל גם על ובהעקב שברגל, "שמועה טובה תדשן עצם"³². לפי שהתענוג הוא ממהות הנפש ולכן הוא נמצא ופועל בכל האדם עד אפילו לעקבו].

ויתר על כן: ההוכחה והבחינה אם דבר מסויים מקורו החיות שהיא מהות האדם, היא מזה שבא לידי גילוי לא רק בכוחות הנעלים שלו, אלא גם בכחות הפחותים עד לעקב שברגל.

מעיין דוגמא לדבר: אדם המתבונן בדבר המביא לידי שמחה, הרי ההוכחה לזה שהשמחה חדרה בכל מהותו והוא שמח באמת, היא כאשר השמחה מתבטאת לא רק במחשבתו ודיבורו אלא גם במעשיו עד לריקוד ברגלים. ועד"ז בשאר המדות כגון אהבה ויראה או להבדיל צער וכיו"ב. -

ומזה יובן גם בנוגע לזה שהתורה היא חיינו - שהגילוי והביטוי של זה שהתורה היא חיותו וכל מהותו של האדם, היא כאשר התורה פועלת ומשפיעה לא רק על עניני נשמתו,

(30) ועד כ"כ, שבוה כולי עלמא שוין (בנ"א רגילים ועד לעוג מלך הבשן) דבככותבת, מיתבא דעתין" - יומא פ, ב. וראה ד"ה כי עמך ה"ש"ת פ"ו וד"ה בלילה ההוא תש"ח פ"ג ובהערה שם. לקו"ש חכ"ו ע' 105 ואילך.

(31) גיטין נו, ב.

(32) משלי טו, ל.

האווה"ח²⁸, ש"הודוי יועיל להקל מעליהם הגזירות הרעות אבל להשיכם לכןם (לארץ ישראל) צריך זכות אבות". אבל במהותה של זכירה זו ופעולתה חלוקים התו"כ ורש"י:

לפי התו"כ שריצוי העוונות המביא את הגאולה בא ע"י תשובתם של ישראל, היינו שישאל מצד עצמם הם ראויים לגאולה, יש לומר, שהצורך בזכירת ברית אבות הוא, כי התשובה (רק) מבטלת את הרע (עונם), אבל כדי שיהיו ראויים לגאולה (וזהו ע"י "ופניתי אליכם", ונתתי משכני בתוכם. . והתהלכתי בתוכם"²⁹), זקוקים גם לזכיות [וי"ל שזהו ע"ד שמצינו בגאולת מצרים, דכיון ש, לא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו. . נתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה³⁰];

וזהו ענין זכירת ברית אבות, שע"י ומצד כריתת ברית זו, הרי זכות המעשים טובים של האבות עומד לבני³¹ עד סוף כל הדורות [שהרי זה תוכן הכריתת ברית בין הקב"ה והאבות, שאין זו ברית (רק) עבורם, אלא להיותם האבות של בני ישראל, הרי הברית עם האבות היא ממילא כריתת ברית עם כל בני, זרעם אחריהם, עד סוף כל הדורות], וה"ו נחשב כאילו יש להם מעשים טובים וראויים הם לגאולה.

משא"כ לפרש"י, שריצוי העון המביא את הגאולה בא ע"י שהקב"ה "מחזירן לתחת כנפי. . ביד חזקה"²⁷ (ע"י שמביא עליהם יסורים המכפרים על עוונותיהם), י"ל, שכשם שריצוי העון אינו תלוי במעשה ישראל, כך גם זכות הגאולה אינה תלוי' (כ"כ) במעלה שבמעשה, אלא היא (ג"כ) תוצאה ממעשה הקב"ה עם האבות, שכיון שהקב"ה כרת ברית עם האבות שיגאל את בניהם, לכן, אין נפק"מ (כ"כ) אם הם ראויים לגאולה אלא סו"ס גואל אותם מעבדות לחירות [אלא שכל זמן שעונם לא נרצה, הרי זה בסתירה להכר"ב ואי אפשר שיגאלו, אבל לאחר שנרצה עונם ע"י יסורים, הנה אז נגאלים ע"י זכירת ברית אבות].

ולכן לא נוגע כאן זכות מעשה האבות, אלא הכריתת ברית שעשה הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בתור אבות, דכיון שכרת ברית עם האבות, הרי אין נפק"מ מצב הבנים, והקב"ה מקיים הבטחתו בכל מצב שהוא.

ד. ע"פ כל הנ"ל יתבאר גם שאר השינויים (הנ"ל) שבין התו"כ ופרש"י על הפסוק, "וזכרתי גו'" [אם יעקב הוא בחור שבאבות או שיעקב הוא "הקטן", וכן אם צריכים צירוף זל"ז ועד של כולם יחד]:

זה שהקב"ה קבע שאברהם יצחק ויעקב הם האבות של עם ישראל, שבניהם אחריהם הם האומה הנבחרת

(28) כאן.

(29) פרשתנו כו, ט ואילך.

(30) פרש"י בא יב, ו (ממכילתא שם).

(31) בשבת (נה, א) תמה זכות אבות. אבל ראה

רש"י שם (ד"ה ה' אלקי). פי' הרי' בתוד"ה שמואל שם. ואכ"מ.

יש צורך בצירוף זל"ו (לזכירה זו), לצרף מעלת אברהם ויצחק למעלת יעקב (אע"פ שיעקב הוא ה"קטן" שבהם).

ג. ויש לומר הביאור בזה ע"פ שינוי נוסף בפירוש רש"י לגבי התו"כ: בתו"כ הלשון, "אם אין מעשה אברהם כדי מעשה יצחק כו' מעשה יעקב", ואילו רש"י כותב, "כדאי הוא יעקב כו' הרי יצחק כו' הרי אברהם. . . שהוא כדאי", ומשמיט תיבת, "מעשה".

והיינו, שלהתו"כ (עיקר) ההדגשה כאן (בזכירת ברית אבות) היא הזכות שב, מעשה" האבות (ובזה גדלה מעלת יעקב על שאר האבות); ואילו לרש"י (עיקר) ההדגשה בזכירה זו היא זכות של אברהם יצחק ויעקב מצד עצמם, דהיינו עצם היותם, "אבות" (ובזה עיקר המעלה הוא באברהם, אלא שכדי שזכות זו תגין לבניו אחריו (אפשר ש) צריך להצטרף עם יצחק וגם עם יעקב, אף ש, יעקב הקטן".

ויובן זה בהקדם חילוק כללי בין התו"כ ופרש"י בכתובים אלה:

כתובים אלה (שבסוף התוכחה) מפרשים סדר סיום הגלות וסדר הגאולה: "והתודו²¹ את עונם גו' או יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם, וזכרתי את בריתי וגו'". והנה בתו"כ מפרש, "והתודו את עונם" - "לצד התשובה הן הדברים", "או יכנע לבבם הערל" - "לצד התשובה הן הדברים",

ענינים רוחניים ונעלים, אלא גם בענינים גופניים ובכל עניניו הגשמיים השייכים אליו:

אם השכר על לימוד התורה לשמה הי' רק שיוכה למעלות רוחניות וענינים נעלים³³, אין כאן ביטוי שלם שהתורה היא כל מציאותו, כי השכר הוא כמו תוצאה טבעית מעסק התורה שלו, שלכן הוא שכר רוחני תמורת עבודתו הרוחנית; אבל כאשר נשפעים לו טובות גשמיות בגלל עבודתו הרוחנית בתומ"צ, "ונתתי גשמיכם בעתם ועץ השדה גו'", אזי נראה וניכר שתורה ומצוות אינם רק לימוד ועשי' הנוספים על מציאותו או עכ"פ רק פרט במציאותו, אלא התורה היא כל מהותו וחיותו, ולכן העסק בה מביא טובה ותועלת בכל עניניו, גם בענינים גשמיים דעוה"ז.

ה. ע"פ הנ"ל מבואר גם הקשר הדיינודים הגשמיים שבפסוקים ומרו"ל בנוגע לעת"ל, וכמו מאמרים הנ"ל, בו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות", "עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת" וכיו"ב - כי דוקא זה מורה על שלימות מצב בני' בלימוד התורה וקיום המצוות שלהם:

זה שבזמן דעתה באים עניני האדם באופן של טירחה ויגיעה, ועובר זמן רב עד שמוציאים פירות, הן בעשבים והן בפירות האילן, אינו רק בסיבת חטא עה"ד³⁷ שירד מצב העולם, "ארורה³⁸ האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה גו' בזעת אפיך תאכל לחם גו'", אלא לפי שעניני גשמיות העולם אינם, "כלים" כביכול להשפעת הקב"ה. והיינו שגם אדם הלומד תורה ומקיים מצוות כדבעי, ונשפע לו כל טוב גם בצרכיו הגשמיים, אין זה בא תיכף ומיד, כי דבריו הגשמיים אינם מיוחדים עם שרשם ברוחניות, השפעת ה'.

וזהו ההידוש שיהי' לעתיד לבוא בימות המשיח, שלא יהי' הפסק בין הפעולה והצמיחה בגשמיות, לפי שלעתיד יהיו הדברים הגשמים בהתאחדות עם שרשם ומקורם - דבר הו"י.

והנה סיבת הדבר שהתורה היא חיותו ומהותו של האדם, הוא לפי שאורייתא וקובה"ה כולא חד³⁴, ולכן, כשם שהקב"ה הוא אמיתית המציאות, שמאמיתת המצאו נמצאו כל הנמצאים³⁵, שממנו באו כל המעלות וסוגי השלימות שבכל הבריאה כולה, עד"ז הוא בנוגע לתורה, שהיא מביאה טוב ותועלת בכל הנמצאים כולם³⁶, כל סוגי תועלת, הן רוחניות והן גשמיות.

(33) המבוארים באבות רפ"ו.

(34) זרז הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. ובכ"מ. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, סע"א. ת"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א).

(35) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת.

(36) ראה לקו"ש חט"ו ע' 312. ח"י ע' 330.

קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ג.

(37) להעיר מנצה ישראל להמהר"ל פ"ג. נתיבות עולם נתיב העבודה פ"ו.

(38) בראשית ג, יז ואילך.

(23) ולשון זו ליתא בתו"כ שם.

(24) וגם, "והתודו את עונם", לפרש"י אינו יודוי של תשובה (כמשנת בארוכה בלקו"ש שם).

(25) פסוק מא ד"ה והבאתי.

(26) יחזקאל כ, לב-לג (אף שהובא גם בתו"כ שם - ראה לקו"ש שם הערה 8).

(27) ל' רש"י פרשתנו שם.

(21) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 207

ואילך ובהערות שם.

(22) כו, מ"מב.

וחילוק זה בין העבודה באופן של חקיקה והתאחדות בזמן הזה והחידוש שהיה לעת"ל מובן ע"פ משל מהחילוק בין חקיקה על גבי האבן וחקיקה שהיא מעבר לעבר. וכמבואר חילוקים³⁹, דאותיות החקיקה עד"מ באבן טוב אף שהאותיות הם מיני' ובי' דהאבן, מ"מ, כיון שאותיות אלו יש להם מקום אחיזה בהאבן יש להם דמיון ושייכות לאותיות הכתיבה⁴⁰, שגם הם מעלימים קצת, הם משחירי ה"טוהר" של האבן טוב, ואילו אותיות החקיקה מעבר אל עבר (כמו האותיות שבלוחות⁴¹) אין להם מקום אחיזה ומובדלות לגמרי מאותיות הכתיבה.

וכן הוא בנמשל⁴²: כאשר איזה דבר חקוק בהאדם דוגמת אותיות החקיקה

(39) המשך תרס"ו ע' תפג ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' תק. שה"מ תשי" ע' 63. ובכ"מ. (40) ועד שאפשר למלאותן דיו, היינו שנותנין מקום לאותיות הכתיבה המעלימים לגמרי (תרס"ו ותשי" שבהערה הקודמת).

(41) כמרז"ל (שבת קד, א) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין.

(42) ראה לקו"ש ח"ח ע' 131 ביאור החילוק בעבודת האדם (לגבי קב"ע).

(43) תשא לב, טז.

(44) אבות פ"ו, ב.

(45) ראה שמו"ר פמ"א, ז. וש"נ.

אלה תלויים זכ"ז - דגם לרש"י יעקב הוא „בחור שבאבות"¹⁶ וזכותו גדולה משל אברהם ומשל יצחק, ולכן כותב רש"י „הרי יצחק עמו . . אברהם עמו", כי אין דעתו (בפשוטו של מקרא) ש„אם (יעקב) אינו כדאי" מספיקה זכותו של יצחק לחוד (ואדרבא - זכותו של יעקב גדולה משל יצחק), אלא שאז מצרפים זכותו של יצחק עם יעקב („יצחק עמו") וכן בנוגע לאברהם.

אבל [נוסף שעדיין צ"ע סברת השיטות, שלפי התו"כ מודגשת בכתוב זכותו של כאו"א מהאבות בפ"ע („כדאי לכל א' וא' שיתלה לעולם בגינו"), ולפי רש"י מודגש צירופם זל"ז („הרי יצחק עמו . . אברהם עמו") - הרי]

רש"י כותב בפירוש „כדאי הוא יעקב הקטן לכך", דבפשטות כוונתו, דאף שיעקב הוא „קטן" בערך שאר האבות¹⁷, מ"מ „כדאי הוא יעקב הקטן לכך" (אלא ש„אם אינו כדאי - הרי יצחק כו' ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו שהוא כדאי") - היינו שרש"י לא ס"ל (כהתו"כ) שזכותו של יעקב היא גדולה משל יצחק ואברהם, אלא יעקב „קטן" מהם, ואברהם גדול מכולם¹⁸.

[ובפשטות יש לומר, שדברי רש"י כאן, שיעקב הוא „קטן" בערך לאברהם

(16) ב"ר רפ"ו. ש' הפסוקים הארז"ל תולדות כז, כה („בחיר שבאבות"). וראה ח"א קיט, ב. קמז, ב. הנסמן בהערה 6. ועוד.

(17) ראה גם משכיל לדוד ובאר בשדה על פרש"י.

(18) וכמו שמסיים רש"י רק גבי אברהם „שהוא כדאי".

(19) לב, יג.

(20) להעיר מדין ד' מיתות, ששריפה חמורה מהרג (משנה סנהדרין מט, ב).

בחוקותיה*

והשבתי חי' רעה מן הארץ

ארי' ונחש; ורק זאת ש"לא ירעו ולא ישחיתו"⁴, א"כ כיצד בכלל יכול ר"י לפרש "מעבירם מן העולם"⁵?

(4) שם, ט.

(5) ואין לתרץ (כב, דרך הקודש" לתו"כ כאן) שר"י ס"ל שהכתובים שבישע"י שם נאמרו בדרך משל על אה"ע (כדעת הרמב"ם הל' מלכים רפ"ב) - שהרי הכתוב והשבתי חי' רעה (לדעת ר"י) הוא "ביטול דבר ממנהגו של עולם" * יותר מ,וגר זאב עם כבש", ולדעת הרמב"ם ס"ל שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם והכתובים שבישע"י שם - משל הם, הרי גם הכתוב והשבתי חי' רעה עכצ"ל שמשל הוא (ובמכש"כ מהכתוב וגר זאב עם כבש), וכמ"ש בנו"כ להרמב"ם שם, וממ"ש בתו"כ כאן (גם לדעת ר"י) ש"והשבתי חי' רעה" היא כפשוטו*, הרי במכ"ש ס"ל שגם הכתובים שבישע"י שם הם כפשוטו.

(* ברמב"ן כאן: שלא יבואו חיות רעות בארצכם, כי בהיות השבע וברבות הטובה ובהיות הערים מלאות אדם לא תבואנה חיות בישוב". ולפ"ז, והשבתי חי' רעה" אינו ביטול מנהגו של עולם.

(ועפ"ז יובן גם מ"ש הרמב"ם שם, וזה שנאמר בישע"י וגר זאב עם כבש כו" - דלכאורה, למה לא הקשה ממה שנאמר בתורה "והשבתי חי' רעה" - כי פסוק זה, אפשר לפרשו כהרמב"ן, ואין צורך לדחוק שנאמר בדרך משל).

אבל מפשטות לשון התו"כ "מעבירם מן העולם" (וכן בדעת ר"ש "למשבית מזיקין מן העולם") - ובפרט שמשנה מל' הכתוב "הארץ" - משמע שהחיות רעות יושבתו מכל העולם, וא"כ ה"ז "ביטול מנהגו של עולם".

(** וי"ל, שהמקור לדעת הראב"ד שם ש"והשבתי חי' רעה מן הארץ" הוא כפשוטו (ראה רדב"ז שם: "ואין זו השגה, כמו ששאר הכתובים משל גם זה משל"). הוא מדרשת התו"כ כאן. וראה לקו"ש חכ"ז ע"י 193 (לעיל ע"י 264).

א. עה"פ "והשבתי חי' רעה מן הארץ"¹, מביא התורה כהנים פלוגתא בין ר' יהודה ור' שמעון: "ר"י אומר מעבירם מן העולם. ר"ש אומר משביתן שלא יזוקו".

בהמשך מביא התו"כ ראי' לדעת ר"ש: "וכן הוא אומר² מזמור שיר ליום השבת - למשבית מזיקין מן העולם, משביתן שלא יזוקו. וכן הוא אומר³ וגר זאב עם כבש . . ונער קטן נוהג עם . . ושעשע יונק על חור פתן . . מלמד שתנוק מישראל עתיד להושיט את ידו לתוך גלגל עינו של צפעוני כו"'.⁴

ואינו מובן:

א) מהי הראי' מהפסוק "מזמור שיר ליום השבת" ש"משבית מזיקין" (שיהי' לעתיד) היינו, "שלא יזוקו"? הרי התיבה "השבת" היא מלשון "שביתה" בדיוק כמו תיבת "והשבתי". א"כ מדוע "ליום השבת" הוא הוכחה לפירוש "שלא יזוקו" יותר מאשר "והשבתי חי' רעה": כשם שאת "והשבתי" מפרש ר"י "מעבירם מן העולם", עד"ז הוא יכול לפרש את הפסוק "ליום השבת"?

ב) לאידך גיסא: הרי בפסוק "וגר זאב עם כבש וגו'" מפורש שגם לעתיד יהיו כל החיות המזיקות - זאב, דוב,

מישחות י"ט כסלו וש"פ וישב תשל. נדפס בלקו"ש ח"ז ע"י 188 ואילך. תרגום מאידית.

(* וסיום מס' תמיד (ס"ה ואילך).

(1) פרשתנו כו, ו.

(2) תהלים צב, א.

(3) ישע"י יא, ו"ח.

היינו לא שזכות כאו"א בפ"ע מספיקה¹², אלא מצטרפים זל"ז ועד כולם יחד¹³.

[בפשטות מובן הטעם ששינה רש"י בפרט זה מהתו"כ, כי בכתוב נאמר "ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור", היינו שמפורש בפשוטו של מקרא שאין הכוונה שיוזכר כ"א מהאבות בפ"ע, אלא שיצרפם זל"ז¹⁴, ולכן מדגיש רש"י, שבא לפרש פשוטו של מקרא, "יצחק עמו . . אברהם עמו".

אבל יש להסביר הטעם דשיטות אלו - שלפי התו"כ מספיקה זכות של כאו"א מהאבות בפ"ע, ואילו לפי פשוטו של מקרא, זכירת ברית אבות דיצחק היא דוקא באופן של "עמו", בצירוף ליצחק וכן בנוגע לאברהם].

ב. יש מפרשים¹⁵, ששני שינויים

כדאי לעצמו" - ולהעיר ששם נמנו על הסדר (ולא "אתורנית").

(12) וצ"ע בגו"א כאן, שמחלק בין "זכור לאברהם גו'" דפ' תשא (לב, יג) ש"צריך צדקות וזכות כולם ביחד" (ועיין פרש"י שם), ל"וזכרת גו'" דפרשתנו, "שכל אחד ואחד זכותו די שיגאול ישראל" - והרי מפורש ברש"י כאן "יצחק עמו . . אברהם עמו" (אלא שבנוגע לאברהם ראה הערה הבאה).

(13) בדפוס ראשון דפרש"י (וכמה כת"י רש"י שתח"י) הגירסא (גבי אברהם) "הרי אברהם כדי (שהוא כדאי)", בלי תיבת "עמו". וראה גם משכיל לדוד כאן. אבל בדפוס רש"י הנפוצים הוא כבפנים (ובדפוס שני (וכמה כת"י רש"י שתח"י) "עמהם" במקום "עמו". וראה לקמן הערה 14). וכן בבחי' כאן.

(14) ראה גם מהרש"א (מהדורא בתרא) ב"מ

פה, ב.

(15) מלאכת הקודש על פרש"י כאן. ע"ש

באורך.

(שהוא גדול יותר¹⁶), ואם אין מעשה יצחק כדאי - מעשה יעקב" (כנ"ל); ואילו לפרש"י, שמתחיל מיעקב ומסיים באברהם, מובן, שדעתו להיפך, שזכותו של אברהם גדולה משל יצחק, ושל יצחק גדולה משל יעקב.

ועוד שינוי: בתו"כ מסיים "כדאי לכל א' וא' שיתלה . . בגינו", והיינו שכל א' מהאבות בפ"ע כדאי [אלא שכאשר המצב גרוע ביותר¹⁷, וזקוקים לזכות גדולה יותר ולא מספיק "מעשה אברהם", תולים בזכות "מעשה יצחק", או יותר מזה, "מעשה יעקב"]; משא"כ רש"י מדייק בלשונו, "ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו . . הרי אברהם עמו"¹⁸ -

(8) דאין לפרש כוונת התו"כ שכולם שווים* (כהדיעה בויק"ר עה"פ - שם, א), אלא שאם אין זכות א' מהם כדאי, מצרפים אותם זל"ז - שהרי בתו"כ ממשך "כדאי לכל א' וא' שיתלה . . בגינו" (וכדלקמן בפנים).

(9) ואין לפרש שכוונת רש"י היא ששלשתם שווים הם, אלא ש"אם אינו כדאי הרי יצחק עמו . . אברהם עמו" (כדלקמן בפנים) - שהרי מפורש ברש"י "יעקב הקטן", וכדלקמן סעיף ב. (10) ראה גם מלבי"ם כאן. באר יצחק על פרש"י כאן. ועוד.

ולכאורה זוהי פשטות כוונת התו"כ, דאל"כ יש בו סתירה מרישא לסיפא, שמתחיל "אם אין מעשה אברהם כדאי" (וכן ביצחק), ומסיים "כדאי לכל א' וא' כו". ועכצ"ל, שכוונת התו"כ בסיום דבריו, שישנו מצב שכל א' בפ"ע כדאי שיתלה העולם בגינו.

(11) דלא כלשון רש"י בפ' דברים (א, ח) "אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב

(* כדמשמע מפ"י הקרבן אהרן לתו"כ שם. וצ"ע איך יפרש דברי התו"כ, אם אין מעשה אברהם כדאי מעשה יצחק" (וכן בנוגע ליעקב).

בחוקותי ה

הצורך בזכירת זכות אבות בשביל גאולת ישראל

ב. בנוגע לטעמו של ר"י שמפרש "והשבת חי רעה" היינו "מעבירים מן העולם", מבאר הרגצ'ובי, שר"י אזיל לשיטתו בדין ביעור חמץ:

בנוגע לאופן ביעור חמץ, ישנה מחלוקת ר"י וחכמים: "ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרות או מטיל לים".

מהו יסוד הפלוגתא?

כאשר משליכים את החמץ לים (ואפילו ב"זורה לרות", מתבטל רק החיבור בין חלקיו וכו' אבל) מציאות החמץ נשארת כפי שהיתה. ומאחר שבנוגע לחמץ כתיב, "תשביתו שאור מבתיכם", סובר ר' יהודה שע"י פירורו של החמץ וזרייתו לרות או ע"י השלכתו לים אין מקיימים את מצות "תשביתו". כיון שלדעת ר"י הפירוש ד"שביתת" הוא - ביטול המציאות. ולכן הוא סובר "אין ביעור חמץ אלא שריפה" - כיון שדוקא ע"י שריפת החמץ מתבטלת מציאותו (ולמרות שגם לאחר השריפה נשאר ממנו אפר - אבל האפר הוא מציאות חדשה⁸). והמציאות הקודמת איננה).

אבל חכמים (ובכללם ר"ש) סוברים, שגם ביטול הצורה והאיכות - במובן הרחב של צורה ואיכות, הכולל גם את אפשרות האכילה (והנאה בכלל), הגדר

(6) בעתק ב, צפנת פענח עה"ת - עה"פ.

(7) פסחים רפ"ב.

(8) בא יב, טו.

(9) ראה תודה"ה אין (פסחים כט, סע"א).

חידושי הרשב"א לקידושין (נו, ב). ועיין אגה"ק ס"ט.

(9) ראה ירוש' פסחים (פ"ב ה"א בסופה): תשביתו כו' בל יראה (אלא ששם הוא אליבא דר"י - השבתת יראה לגמרי).

(9*) והוה גם ביאור פלוגתת ר"י ור"ש בענין חמץ שעבר עליו הפסח (פסחים כה, סע"א ואילך), כי לאחרי שעבר עליו הפסח נתבטל ממנו התואר, אבל נשאר עצם החמץ (צפע"ג קונט' השלמה ע' 65).

(10) להעיר משהיה"א רפ"ב: "אף שהטבע זה במים ג"כ נברא ומחודש יש מאין". שכוונתו (בפשוטות*) ב"הטבע הזה", היא למ"ש לפנ"ו שם "ונגרים במורד כדרם וטבעם". ועל טבע זה הוא אומר, שהוא "נברא ומחודש יש מאין" - היינו בריאה נוספת על בריאת המים עצמם (שלכן, מצד עצם מהות המים אינו מושלל שיהיו נצבים כחומה - מכיון שהטבע מה שהם נגרים (היפך נצבים כחומה) הוא דבר נוסף עליהם - ובמילא, הפלא שבק"ס אינו כהפלא שבהבריאה יש מאין). ולהעיר מדה"ת נתת ליראך תרצ"ג (נדפס בסה"מ תשי"א) פ"ב ואילך.

(11) רמב"ן עה"ת עה"פ והשבתי חי רעה גו'.

(*) וב"פ"ח הרמון" (להר"ה מפאריטש) וירא (נב, ג) - מפרש בא"א.

א. "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור גו"¹, ובפרש"י: "למה נמנו [האבות] אחורנית כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו שהוא כדאי"².

ולכאורה מקורו בתורת כהנים: עה"פ, וז"ל: "ולמה נאמרו אבות אחורנית, אלא אם אין מעשה אברהם כדאי - מעשה יצחק, ואם אין מעשה יצחק כדאי - מעשה יעקב, כדאי לכל א' וא' שיתלה לעולם בגינו".

אבל רש"י בפירושו שינה בכמה פרטים מדרשת התו"כ, ולא עוד אלא שפירושו הוא היפך מפירוש התו"כ:

בתו"כ מתחיל מאברהם, וממשיך "אם אין מעשה אברהם כדאי - מעשה יצחק", ומסיים ביעקב; ואילו רש"י כותב בסדר הפוך, "כדאי הוא יעקב . . ואם אינו כדאי הרי יצחק כו' הרי אברהם".

משיחת ש"פ בהוב"ב תשכ"ח. נדפס בלקו"ש חל"ב ע' 168 ואילך.

(1) פרשתנו כו, מב.

(2) המשך פרש"י זה, "ולמה לא נאמר זכירה ביצחק כו" (והשייכות לתחילת הדיבור) - נת' בהתועדות (דש"פ בהוב"ב תשכ"ח - שאז נאמרה שיחה זו).

(3) וראה ש"ך עה"ת כאן, "ובתו"כ וכתבו ג"כ רש"י ז"ל למה נמנו כו". ועוד.

(4) ועד"ו בויק"ר עה"פ (פלי"ו, ה) - אבל בשינוי גירסא (ראה הערה הבאה).

הטעם לשינוי זה מובן בפשטות, כי רש"י מפרש פשוטו של מקרא, ובכתוב מקדים "בריתי יעקב" ל"בריתי יצחק . . בריתי אברהם", שמהו מובן, שזהו גם סדר זכירת ברית אבות³ - "כדאי הוא יעקב . . ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו (- ,ואף את בריתי יצחק) כו' אברהם עמו" (- ,ואף את בריתי אברהם".)

אבל יש לבאר ולהסביר טעם שינוי זה - שלפי התו"כ, זכות יעקב היא גדולה יותר מזכות יצחק, ושל יצחק גדולה משל אברהם, שלכן, "אם אין מעשה אברהם כדאי - מעשה יצחק

(5) ובקרבן אהרן לתו"כ שם משמע, דזה שנמנו בכתוב אחורנית הוא (לא משום שזהו סדר זכירת ברית אבות, אלא) רק כדי ללמדנו שכל אחד מספיק בעצמו (ע"ש). וראה פי' המלבי"ם שם. ועוד [ולכאורה פירושם אינו ע"פ דרך הפשט. וראה הערה 7].

ולהעיר, שהגר"א גרים בתו"כ שנמנו כסדרם בקרא (כמו בפרש"י). וכן הוא בויק"ר שם (וראה ויק"ר הוצאת מרגליות שם).

(6) וראה ויק"ר פרשתנו עה"פ (שם, ד) "אברהם לא ניצול כו' אלא בזכות יעקב כו' אברהם עצמו לא נברא אלא בזכותו של יעקב". ע"ש. ולהעיר מההמשך בתו"כ כאן, "ולמה ביעקב לא נאמר אף . . שמתנו . . שלימה".

(7) ואולי יש לומר, שזהו עיקר יסודו של התו"כ שלא כתב בקרא האבות כסדרם - מפני שכן מתאים לפי תוכן הענין, כיון שזכותו של יעקב גדולה משל אברהם ויצחק (ואין צורך להזכיר כדברי המפרשים שבהערה 6).

והגבול הם שני קווין; דוקא עצמות, שמושלל מכל התוארים - „שלילת הגבול ושלילת הבל"ג"²³ לגביו גבול ובל"ג הם ענין אצד²⁴.
ולכן סובר ר' מאיר „מאתים אמה" ור' יהודה „מאה אמה":
ר' מאיר ענינו (ומלשון) אור²⁵, ומאחר שמצד ה"אור" המשכה (אור) והעלאה (כלים) הם שני ענינים, לכן הוא סובר „מאתים אמה" - שתי קומות נפרדות; משא"כ ר' יהודה הוא מלשון הודאה²⁶, ומאחר שע"י הודאה תופסים בעצמות²⁷, לכן²⁸ הוא סובר „מאה אמה" - שהם נעשים ענין אצד.

(23) המשך תרס"ו ריש ע' קסח. ובכ"מ.
(24) ראה עד"ז גם לקו"ש ח"ז ע' 103 (לעיל ע' 197) הערה 35.
(25) ראה עירובין יג, ב.
(26) ראה המשך וככה הנ"ל פ"פ.
(27) ראה סדור שער הל"ג בעומר (שו, ב).
(28) ויש לומר, וזהו גם הטעם למה שהענין ד„מאה אמה" נרמז בתהלים דוקא (ראה לעיל סעיף ה') - כי השירות ותשבחות דתהלים, הוא כענין ההודאה.

שתי הקומות בתנועה אחת - מאה אמה.

וזהו גם מה שמדגיש ר"י „כנגד היכל וכתליו" - כיון שענין הנ"ל (שהמשכה מלמעלה וההעלאה מלמטה בביהמ"ק היו ענין אחד) מתבטא ב„היכל וכתליו": כתלי ההיכל שימשו כדי להפסיק ולהפריד בין ענין אחד לשני, והם עצמם היו חלק מה„היכל" שענינו הוא אצדות.

ז. ע"פ כל הנ"ל אפשר גם לבאר (בדרך אפשר) את שייכותן של שתי השיטות „מאתים אמה" ו„מאה אמה" - לר' מאיר ור' יהודה:

הענין של „מאה אמה" [ששתי הבחינות - המשכה מלמעלה (אור) והעלאה מלמטה (כלי) - הם ענין אצד] יתכן רק מצד העצמות: מצד מדרגת ה„אור", הרי למרות שגם בו ישנה לא רק השלימות דבלי גבול (אור), אלא גם השלימות דגבול (כלי)²² - אבל הבל"ג

(22) כדאיתא בעבוה"ק (שער א' פ"ח) אור א"ס כשם שיש לו כח בבל"ג כך יש לו כח בגבול... והגבול הנמצא ממנו תחלה הוא הכלים.

- הרי ודאי מובן שטבע זה הוא רק צורה חיצונית, וע"י ביטולו לא מתבטלת מציאות החי'.

ביאור פלוגתתם: בנוגע לשבת הרי „מלאכת מחשבת אסרה תורה"¹⁷, וכאשר חסרה המחשבה [לא מיבעי בנוגע ל„דבר שאינו מתכוון" שאו הוא כלל לא התכוון לעשות את המלאכה, אלא אפילו בנוגע ל„מלאכה שאינה צריכה לגופה", הרי מאחר שטעמו ומחשבתו היא לשם דבר אחר, פירוש הדבר שלגבי מלאכה זו חסרה מחשבה, וממילא] נתבטלה צורת המלאכה.

והיות שבנוגע לשבת כתיב „וביום השביעי תשבות"¹². ואכן, גם בנוגע לאיסור מלאכה בשבת (הקשור גם עם „וביום השביעי תשבות"¹³) ישנה פלוגתא בין ר"י ור"ש, בשני ענינים:

(16) שם מא, ריש ע"ב. וש"נ.
(17) ביצה יג, ב (וש"נ). תגיגה יו"ד, ריש ע"ב (לענין מלאכה שאצ"ל. עיי"ש).
(18) ומה שס"ל לר"ש שדבר שאינו מתכוון מותר גם בכל איסורי התורה, היינו לפי „דשבת בנין אב" לכל התורה" (ריטב"א יומא לד, ב). ומה ש„בנין אב" זה הוא רק בנוגע לדשא"מ ולא בנוגע למלאכה שא"צ לגופה (ראה תוס' זכחים (צב, א) ובהערה שלאח"ז) - י"ל: בדבר שאינו מתכוון כלל, מסתבר שהפטור (שנאמר גבי

לכן ר' יהודה, שסובר ש„שביתה" היינו ביטול המציאות, מוכרח לומר ש„והשבתי חי' רעה גו"י" היינו „מעבירים מן העולם". אבל ר"ש, שלדעתו גם ביטול הצורה נקרא „שביתה", סובר „משביתין שלא יזיקו", כיון שגם זה נקרא „והשבתי".

ג. את הלשון שביתה מצינו גם בנוגע לשבת - „וביום השביעי תשבות"¹². ואכן, גם בנוגע לאיסור מלאכה בשבת (הקשור גם עם „וביום השביעי תשבות"¹³) ישנה פלוגתא בין ר"י ור"ש, בשני ענינים:

א) בנוגע ל„מלאכה שאינה צריכה לגופה" [ז.א. כאשר אדם עושה מלאכה בכוונה, אבל טעמו בזה הוא בשביל דבר אחר. לדוגמא, „המככה את הנר מפני שהוא מתיירא מן הנכרים כו"י" או „מפני החולה שישן", שטעם הכיבוי אינו בנר גופא, שהוא צריך לפחם, אלא בשביל דבר אחר¹⁴], ר"י סובר שחייב ור"ש סובר שפטור¹⁵.

ב) בנוגע ל„דבר שאינו מתכוון" [כלומר, מלאכה בלי כוונה. כמו למשל כאשר אדם שופך מים קרים לתוך כלי מתכות חמים כדי לחמם את המים, שלמרות שע"י זה הוא מחזק את הכלי, שזוהי „גמר מלאכת הצורפין", אבל

(12) משפטים כג, יב. תשא לד, כא.
(13) רמב"ם ריש הל' שבת. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קנד.
(14) ראה שבת ל, רע"א. לא, ב.
(15) שם עג, ב. וש"נ.

(* בפני יהושע שבת (מב, רע"א) מפרש (לדעת המקשן בשבת סס): „דהא דסבר ר"ש בכל התורה דשא"מ מותר, היינו משום דיליף לה מק"ו משבת דחמירא". ואינו מובן, דלפ"ז הו"ל למילף

צריכה לגופה ודבר שאינו מתכוון - הנה מאחר שאין בזה את צורת המלאכה, ה"ז נכנס בכלל ד"תשבות"19.

שבת) הוא לא רק לפי שגם כשעושה מלאכה בלא כוונה "שבת" הוא, אלא גם לפי שאינו שייך חיוב על דבר שאינו מתכוון (אלא שבאם לא היינו מוצאים פטור בדשא"מ בשום מקום, א"א לחדש סברא זו. אבל לאחר ידיעין דפטור בשבת, מסתבר ש"ה"גם בכל האיסורים). משא"כ מלאכה שאצל"ג, מכיון שהוא עושה בכוונה ורק שאינה צריכה לגופה, מסתבר שפטור זה נאמר רק גבי שבת - לפי שנאמר בו "תשבות" - ולא בשאר איסורים.

(19) ע"פ מ"ש בפנים, יש לומר בתירוץ קושיית התוס' (שבת מב, א ד"ה אפילו זכחים שם - ד"ה אבל) שהקשו "היכי ס"ד דדבר שאינו מתכוון שיהא לאינה צריכה לגופה, דמה ענין זה לזה" - כי מכיון שפלוגת ר"ש ור"י בשני הדינים (משאצ"ג ודשא"מ) הוא מטעם שחלוקים הם בפירוש "תשבות", הרי ב' דינים אלו שייכים זה לזה*.

בק"ז בשבת גם לענין משאצ"ג. וברפ"ט, שבי' הענינים (משאצ"ג ודשא"מ) ילפינן מ"מלאכת מחשבת" (כמו שהאר"ך בפני" סס). ומאי שנא ולכן נלפענ"ד, שא"א ללמוד מק"ז משבת - כי שאני שבת, שהגדר דאיסור מלאכה בו הוא "תשבות". אלא שמ"מ שבת בנין אב (ולא ק"ו) לכל התורה" לענין דשא"מ, כדלקמן בפנים ההערה.

(* ע"ד מתרץ בפני" שם, שהשייכות דב' הדינים (משאצ"ג ודשא"מ) הוא לפי ששניהם ילפינן (לדעת המקשו) מ"מלאכת מחשבת". ומה שס"ל לר"ש שדשא"מ מותר גם בכל איסורי התורה הוא, משום דיליף לה בק"ז משבת דחמירא. אבל תירוצו אינו מספיק. כי מכיון שהפטור דמשאצ"ג הוא רק בשבת ולא בשאר איסורים, מוכח לכאור, שהא דדשא"מ מותר בשאר איסורים הוא (לא לפי שיליף לה משבת, כ"א) מקרא אחרינא, ולא ממלאכת מחשבת. וא"כ, איך מקשה (בזכחים שם) אהא דס"ל לשמואל דשא"מ מותר ב"לא תכבה" מהא דס"ל שמשאצ"ג פטור בשבת. ועכ"ל כפונים ההערה. ועצ"ע בכ"ז.

ד. והנה מאחר שהפירוש של "שבתה" (לדעת ר"י) הוא - ביטול עצם המציאות, נמצא שבפסוק "והשבת חיי רעה מן הארץ" כתוב בפירוש שלעתיד לבוא תבטל מציאות החיות רעות. ולכן הוא אינו יכול לומר "משבתתן שלא יזיקו" (למרות הכתוב "וגר זאב עם כבש גו") ומוכרחים לומר "מעבירים מן העולם".

וזה שבפסוק נאמר בפירוש "וגר זאב עם כבש גו" - שכן יהיו חיות רעות לע"ל (אלא שהם לא יזיקו), מוכרחים לומר (לדעת ר"י) ששני פסוקים אלה מדברים בנוגע לשני זמנים שונים: בתחילה יהי "וגר זאב עם כבש גו", ולאחר מכן יהי עילוי נעלה יותר, שתבטל מציאות החיות רעות לגמרי - מעבירים מן העולם"19.

ה. ע"פ הנ"ל תובן גם הרא"י

ואף שדינו דשמואל בזכחים שם הוא בדשא"מ לענין לא תכבה (ולא בשבת) - הרי מה שדשא"מ מותר בכל התורה הוא לפי דילפינן משבת (כבהערה שלפני"ז), וא"כ מוכרח שס"ל שגם ביטול ה"תואר" נק' "תשבות", ולכן גם משאצ"ג (לענין שבת) פטור.

ומה שלפי מסקנת הש"ס "בדבר שאינו מתכוון סבר לה כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר"י" - אף שבי' הפלוגת דר"י ור"ש תלויים הם בפני" "תשבות" - י"ל בב' אופנים: א) שהפטור בדשא"מ הוא (לא מטעם "תשבות" כ"א) מקרא אחרינא כפני" שבת (מב, רע"א). או לפי שאינו שייך חיוב באינו מתכוון וא"צ ע"ז לקרא כלל (ודלא כבהערה הקודמת). ב) שפני" "תשבות" אליבא דשמואל הוא ביטול התואר. אלא שס"ל שבמלאכה שאצל"ג, מכיון שהוא מכוון (אף שכוונתו היא למלאכה אחרת), יש בה גם צורת מלאכה.

(19*) להעיר ממאמרי אדה"ו תקס"ו ע' נו. מאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"א ע' קסד.

מאה אמה אור ישר ומאה אמה אור חוזר;

ואילו דעת ר"י, ששני הענינים יהיו בתנועה אחת, ולכן הוא סובר ששתי הקומות יהיו באותם מאה אמה"17.

ה. עפ"ז יובן גם מה שר"י אומר את הלשון "כנגד היכל וכתליו", ומה שהוא אומר זאת מיד לאחר התיבות "מאה אמה" (לפני "שנאמר כו") - כיון שבוה הוא מבאר את טעם שיטתו:

"אדם" (אפילו אדם הראשון) מורה על ענין של "ציור" וסדר, שיש בו כמה דרגות"18. ואפילו כפי שהאדם יהי לע"ל - למעלה גם מאדם הראשון, עד שהוא יהי "כשתי קומות של אדה"ר" (שיהיו בו שתי המעלות "אור ישר" ו"אור חוזר"), אבל מאחר ש"אדם" הוא בחי' ציור - שתי הקומות הם שני ענינים שונים;

וא"כ נשאלת השאלה, כיצד יהיו שתי הקומות (לדעת ר"י) ענין א"ד - מאה אמה? וע"ז בא המענה "כנגד היכל וכתליו" - שזהו מאחר שאז יהיו בני" כנגד היכל וכתליו, שב"היכל וכתליו" ישנו ענין שלמעלה מבחי' "אדם".

ועפ"ז מובן גם מה שבספר תהלים מדמה את המאה אמה דלעתיד ל"תבנית היכל" - למרות שבתורה כתוב "ואולך אתכם קוממיות", שקאי על קומת אדה"ר - כיון שהפסוק "ואולך אתכם קוממיות" מדבר אודות כך שלעתיד

(17) ועפ"ז יומתק מ"ש בבעה"ט כאן ב' תגין על הקו"ף שעתידין להיות קומתן מאה אמה" - כי ב' ענינים בהקו"ף, ב"המאה אמה".

(18) המשך וככה תרלו"פ כ" (ובכ"מ).

(19) מגילה י, ב. וש"נ.
(20) שהרי הארון והמקדש בכלל עם היות שנעשה מצד המטה - "ועשו גו", מ"מ הי' (לא רק מקום מוכשר להשראת השכינה, כ"א) כלי ל"ושכנת" (ראה בארוכה ד"ה פדה בשלום תרפ"ו. ושם, שבמקום המקדש "היש עצמו הוא שם הוי").

ולהעיר מרמב"ן ר"פ תרומה [וראה לקו"ש ח"ד ע' 1346 הערה 24, שגם הרמב"ם אינו חולק עליו בזה], "עיקר התפיץ במשכן (ומקדש) הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון" - וזה ש"מקום הארון אינו מן המדה" הוא [לא שבמקום הארון נתגלה בחי' שלמעלה מהמקום (שחזן ממנו, ורק שהשראת בחינה זו היתה במקום הארון), כי אם] ש"גם בחי' הגבול ומדה דארון (גופא) הי' בבחינת בל"ג" (אמ"ב פתח השער פ"ו ג, ב). עיי"ש.

(21) נסמן בלקו"ש ח"ג ע' 906.

ב. הביאור בכל זה יובן בהקדים מ"ש בחסידות¹² עה"פ, וההתהלכתי בתוככם וגו'¹³, ש"והתהלכתי" לשון רבים היינו שני סוגי הילוך: הילוך מלמעלה למטה - אור ישר, והילוך מלמטה למעלה - אור חוזר.

ושני אופני הילוך אלה נפעלים ע"י עבודת הצדיקים ועבודת הבעלי תשובה: ע"י עבודת הצדיקים נמשכת אלקות מלמעלה למטה, וע"י עבודת התשובה נפעלת ההעלאה מלמטה למעלה.

ומאחר שבכל סוג הילוך יש מעלה לגבי זולתו¹⁴ - בענין ה"גילויים" אור ישר נעלה יותר, אבל לאיך גיטא, ישנה מעלה ב"אור חוזר" שדוקא על ידו תופסים בעצמות - לכן אומר הפסוק, "והתהלכתי בתוככם", שלע"ל יהיו שתי המעלות.

ג. העילוי של "והתהלכתי" הכולל את שתי המעלות (המעלה דאור ישר והמעלה דאור חוזר), יכול להיות בשני אופנים:

אופן אחד הוא, שהתכללות שתי המעלות היא באותו אדם

הרי בכתוב, "ואולך אתכם קוממיות" מדבר בעיקרו בנוגע לאנשים* (אלא - שגם בנוגע לנשים), ומהו החידוש בזה שיהיו ק' אמה?

ד"ה והתהלכתי בתוככם תשי"א. וראה לקו"ת ראה כו, א. אה"ת פרשתנו (כרך ב) ד"ה הנ"ל (וע' תרגו וע' תערב) - ביאור מתחילת ר"מ ור"י באו"א.

פרשתנו כו, יב.
ראה בהנסמן בהערה 12.

* שהם הרודפים את האויבים והעוסקים בגרונות להוציא ישן וגו' - המדובר לפני "ואולך אתכם".

שמביא התו"כ לדעת ר"ש מהפסוק מזמור שיר ליום השבת:

בסוף מס' תמיד מפרט על דבר "השיר שהיו הלויים אומרים במקדש" בכל יום מימי השבוע; "ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה. בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד וכו' בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת". והוא מפרש "מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה²⁰ לחיי העולמים".

כך כתוב במשנה. אבל בכרייתא²¹ ישנה ע"ו פלוגתא: "ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא . . . בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת, ליום שכולו שבת. אמר ר' נחמ"י מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו" (מפרש רש"י "שכל ששת ימים נאמרין הפרקים הללו על שם שעבר ושל שבת על שם להבא"), ולכן סובר ר"נ "בשביעי על שם ששבת", שגם ביום השבת אומרים על שם שעבר - שכן הפירוש ד"מזמור שיר יום השבת" הוא (לא, "ליום שכולו שבת" שיהי' לע"ל, אלא) על שם ששבת, שהקב"ה שבת בשבת בראשית.

לאחר מכן ממשיכה הגמרא "וקמיפלגי בדבר קטינא, דאמר רב קטינא שית אלפי שני הוה עלמא וחד חרובי²² . . . אביי אמר תרי חרוב" -

אבל להרע"ב, תו"ט ועוד הגירסא: מנוחה (בלא וא"ו). וראה להלן שוה"ג הא' להערה 30.

21) ר"ה לא, א.
22) בענין "חרוב" ופרטיו - ראה תו"ח בראשית בתחלתו. אה"ת בראשית (ל, סע"ב). אה"ת ויקרא (ע' רחץ, קרוב לסופו). רשימות הצ"צ עה"פ (תהילים צב, א) מזמור שיר ליום

השבט (ב, ניהל אור" וב, הוספה" לשם (בהוצאת תשד"מ - ע' תרלב. ע' תשכ ואילך)). ד"ה שה"ש (הראשון) תרכ"ו.

שמזמור שיר ליום השבת היינו לא ליום שכולו שבת ול(ר"י משום) ר"ע ליתא קושיי זו, ה"ז כיון שר"ע סובר חד חרוב ור"נ סובר תרי חרוב.

ו. ויובן בהקדים הידוע²², שבכל אלף שנה מה"שית אלפי שני דהוה עלמא", ישנה הנהגה שונה. והגם שהגמרא²³ מחלקת את השית אלפי שני לשלושה סוגים - שני אלפים תהו, שני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח - זהו בכללות. אבל בפרטיות, כל אלף שנה (גם בכ"א מהשני אלפים גופא - תהו, תורה וימות המשיח²⁴) ה"ה שונים מאלף שנה אחרים.

ומזה מובן גם בנוגע ל"תרי חרוב" (לדעת אביי), שלמרות שבשני האלפים יהי "חרוב", אך אינו דומה האלף השביעי לאלף השמיני.

ועפ"ז יש לומר, שרב קטינא ואביי מחולקים לפי שתי הדיעות של ר"י ור"ש (בתו"כ): לדעת ר"ש שהפירוש של "והשבת ח"י רעה מן הארץ" הוא "משבתין שלא יזיקו" - וזוהי השבתה היחידה שתהי' לע"ל (היינו שתמיד²⁵ תהי' המציאות של חיות רעות והם לא

(22) רמב"ן ובהי' עה"ת - בראשית ב, ג. ועוד.

(23) סנה' צו, סע"א.

(24) ראה רמב"ן הנ"ל.

(25) ואין לומר שגם ר"ש ס"ל שאח"כ "מעבירים מן העולם", ורק סובר שפירוש "והשבת ח"י רעה" הוא "משבתין שלא יזיקו" (ומדבר בפסוק זה בהזמן שלפני "מעבירים כו'") לפי דאילו לשיטתו בפירוש "שביתה" (כנ"ל בפנים) - שהרי אדרבה: לדעת ר"ש העלי' ו"שבתו של מקום" הוא "בומן שיש מוזיקין ואין מוזיקים" (כמפורש בתו"כ שם).

יזיקו), מסתבר שיהי' רק "חד חרוב"; משא"כ לדעת ר"י שישנן שתי תקופות כנ"ל - קודם יהי' "וגר זאב עם כבש" (יהיו חיות רעות, אלא שלא יזיקו) ולאחר מכן "מעבירים מן העולם", יש מקום לומר ואדרבא זהו מסתבר²⁶ - שיהיו תרי חרוב: באלף הראשון יהי' ה"חרוב" של הצורה, הם יהיו אלא שלא יזיקו, ובאלף השני "מעבירים מן העולם"²⁷.

ז. עפ"ז גם יובן מדוע הקושיי "מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו" היא דוקא לשיטה הסוברת "תרי חרוב": כאמור לעיל (סעיף ב'), קודם חטא עה"ד החיות לא הזיקו. ומכך מובן, שגם בשבת בראשית - למרות שהי' זה כבר לאחרי החטא, אבל מאחר שלחטא לא היתה עדיין השפעה בפועל בעולם - וכמרוז²⁸ "אע"פ שנתקללו המאורות מערב שבת אבל לא לקו עד מוצאי שבת", הרי שגם החיות לא הזיקו אז עדיין.

(26) אבל אינו מוכרח. כי אפשר שבי' הענינים יהיו באותו אלף שנה. וראה הערה הבאה והערה 30; 31.

(27) להעיר מהידוע (שו"ת הרשב"א ח"א סי' ט'). כ"ק ר"פ שמיני. ובארוכה - ד"ה ויהי ביום השמיני תש"ד. ובכ"מ) שמספר "שבעה" הוא בכלל בחי' ההשתלשלות - שבעת ימי ההיקף, ומספר "שמונה" - למעלה מהשתלשלות.

ועפ"ז יומתק מה שבי' ענינים אלו, "משבתין שלא יזיקו" ו"מעבירים מן העולם" יהיו בשני אלפים שונים - כי "משבתין שלא יזיקו" הוא בכלל הנהגת העולם (שהרי כן הי' גם בתחלת הבריאה), ולכן, יהי' זה באלף השביעי - סדר השתלשלות. משא"כ "מעבירים מן העולם", שהוא למעלה מסדר הנהגת העולם - יהי' באלף השמיני.

(28) ב"ר פ"א, ב. פ"ב, ו.

אך עפ"ז אינו מובן:

מאחר שר"י חולק על ר' מאיר בפירוש התיבה "קוממיות", שאין פירושה "שתי קומות", אלא "קומה אחת" - הרי הי' עליו לכל לראש (מיד לאחר התיבות "מאה אמה") לומר את (החידוש) הפירוש "כקומה אחת של אדה"ר"י ואח"כ להביא את הראי' לפירוש מהפסוק "אשר בנינו גו' תבנית היכל". מדוע הוא מתחיל מיד (כנגד היכל וכתליו) שנאמר כו"י, ויתירה מזו: הוא כלל אינו אומר את פירושו ב"קוממיות"?

(ב) מכך (שוא) את התיבות "כנגד היכל וכתליו" אומר ר"י לפני שהוא מביא את הפסוק "תבנית היכל", (וב) מהלשון "כנגד היכל כו'", מוכח, ש"כנגד כו'" הוא [לא רק פירוש, שב"תבנית היכל" נכללים גם הכתלים, אלא] טעם לזה שקומת האדם תהי' מאה אמה.

ואינו מובן: הרי הפלוגתא של ר"מ ור"י היא לכאורה רק כמה קומות יש במשמעות התיבה "קוממיות" (קומה אחת או שתיים), אבל גם לפי ר"י פירוש התיבה "קוממיות" הוא (לא קומת ההיכל, אלא) קומת אדה"ר, א"כ מדוע הוא אומר "כנגד היכל וכתליו" ולא "כקומת אדה"ר"?

(7) כבתו"כ שם (נעתק בהערה 5).

(8) שהרי, לפי פי' הראשון ברש"י סנה' שם הוא אורך ההיכל. וגם לפי הפי' ("לישנא אחרינא" ברש"י שם. רשב"ם לב"ב שם) דקאי ארום בית שני - מסתבר לומר ש"קוממיות" קאי אקומה סתם, היינו קומת אדם (בנדר"ד - אדה"ר) (ראה לעיל הערה 5).

(ג) שאלה זו נשאלת גם על הפסוק "אשר בנינו גו' תבנית היכל": מדוע משה דוד המלך בתהלים את הקומה דלעתיד ל"תבנית היכל" בעוד שהתורה משה אותה לקומת אדה"ר?

(ד) וגם מצד הסברא: כאשר מחפשים ענין לדמות אליו את גובה "בנינו" ו"בנותינו" לעתיד לבוא, הרי לכאורה המתאים ביותר הוא לדמותו לקומת אדם, ובפרט - אדם הראשון, שממנו באו כל בני האדם - מדוע אומר הפסוק "תבנית היכל" ולא "קומת אדה"ר"?

(ה) המקור לדעת ר"מ לפרש "כשתי קומות של אדם הראשון" - למרות ש"קוממיות" (לשון רבים) מורה רק על כך שמדובר על "שתי קומות", ואינו מורה על שיעור הקומות - מבאר המהרש"א, שזהו דבר הפשוט, שאין צריך הוכחה, כיון ש"הבריאה דאדם לעתיד ודאי לא תגרע מהבריאה דאדם הראשון שבעוה"ז".

ועפ"ז אינו מובן לדעת ר' יהודה: למה לי קרא סברא היא? מהו החידוש בפסוקים "ואולך אתכם קוממיות" ו"אשר בנינו גו' תבנית היכל", בעוד שמצד הסברא יודעים בוודאות שקומת האדם לעתיד לא תהי' פחותה ממאה אמה?⁹

(9) ב"ב שם.

(10) כתובות כב, א. וראה תוד"ה איבעית (שבועות כב, סע"ב) בסופו. ואכ"מ.
(11) במהרש"א שם מביא מילקוט (ולהעיר, שכ"ה גם בתו"כ) "אין לי אלא אנשים נשים מנין ת"ל בנותינו גו' תבנית היכל". ומפרש במהרש"א שם: "דלאנשים שיהיו ק' אמה לא אצטרך לי קרא" אבל [נוסף לזה שבש"ס דילן הוא ככפנים, גם לפי הילקוט ותו"כ הנ"ל] עדיין אינו מתורץ:

משא"כ לדעת אביי ש"תרי חרוב", הרי פירוש הדבר שהוא נוקט כדעת ר"י "מעבירים מן העולם", ובמילא מתעוררת השאלה "מה ראו חכמים לחלק" ²⁹ - היות שהענין של "מעבירים מן העולם" הוא ענין חדש לגמרי, הקשור רק עם "להבא" ואין לו כל שייכות ל"על שם ש"עבר" ³⁰.

לענין מעלת הגופים שיהיו לע"ל על גופו של אדה"ר גם כמו שהי' קודם החטא. (29*) אבל אין להוכיח מזה שר"י משום ר"ע והתנא שבמשנה (סוף מס' תמיד) ס"ל כר"ש במכילתא - כי י"ל שס"ל כר"י "מעבירים מן העולם" (וראה בהערה שלאח"כ), אלא שאינו חושש להקושיא "מה ראו חכמים לחלק" (כבשו"ג הא' להערה הבאה).

(30) ע"פ מ"ש בפנים, יתורץ מה שהווקק ר"נ להסברא "מה ראו חכמים לחלק" - דלכאורה: למ"ד "תרי חרוב" מוכרח לומר לכאורה ש"ליום השבת" (ליום - ל' יחיד) לא קאי אלעתיד (וכדאיאתא בסנה' שם: "תניא כוותי' דרב קטינא . . . ואומר מזמור שיר ליום השבת"). וא"כ, למה הווקק ר"נ לסברא הנ"ל "מה ראו כו" - כי גם לדעת ר"י שבתוי"כ אפשר שב' הענינים (וגור זאב גוי"ו, ומעבירים מן העולם) יהיו באותו אלף שנה. ולפ"ז, אפ"ל גם לדעת ר"י ש"מזמור שיר ליום השבת" קאי אלע"ל*. ולכן הווקק ר"נ להסברא

(*) ועפ"ז מובן בפשטות, שאין סתירה מהא דר"י שבמס' ר"ה לר"י שבתוי"כ שם (נוסף, על מה ש"ל, שבמס' ר"ה - ר"י משום דר"ע קאמר לה, ול"י לא ס"ל כן).

[ועפ"ז, הא דר"י משום דר"ע אינו חושש להקושיא "מה ראו חכמים לחלק" הוא גם לפי היסוד (ראה בשו"ג שלאח"כ) של סברת אביי. (ולהעיר מפרש"י שם ד"ה וקמיפלגי: "ר"נ לית ל"י דרב קטינא", ואינו כותב שר"י ור"נ קמיפלגי בדבר קטינא ואביי)].

ולהעיר מב' הגירסאות שבמשנה סוף מס' תמיד: "שבת מנוחה", או "שבת מנוחה" (בוא"ו): באם נאמר, שהתנא דמתניתין ס"ל כר"ש - בלא וא"ו, ובאם נאמר שס"ל כר"י - בוא"ו. וק"ל.

ובמילא נמצא, שהשביתה "שלא יזיקו" לע"ל, ליום שכולו שבת, אינה ענין חדש שיתחיל רק לע"ל, כיון שגם בעבר הי' כך, בשבת בראשית, כנ"ל. משא"כ השביתה "מעבירים מן העולם" - היא ענין חדש לגמרי, שיתחדש רק לעתיד.

ועפ"ז מובן מה שהגמרא אומרת "וקמיפלגי בדבר קטינא כו"':

לדעת רב קטינא שיהי' רק "תרי חרוב", הרי פירוש הדבר ש"ליום השבת" היינו "משביתן שלא יזיקו", ולכן אי אפשר לשאול "מה ראו חכמים לחלק כו" (שהשיר של ששת הימים הוא "על שם שעבר" ואילו שבת - "על שם להבא") - כיון שהענין ד"משביתן שלא יזיקו" שיהי' לעתיד הי' גם בעבר, בשבת בראשית ²⁹;

(29) אלא שמ"מ יש מעלה ב"משביתן שלא יזיקו" שיהי' "ביום שכולו שבת" על השביתה שב"שבת בראשית" - לאחרי חטא עה"ד [שלכן ס"ל לר"י משום] ר"ע "ליום שכולו שבת" ולא "על שם ששבת" - כי שביתה המזיקין בשבת בראשית היתה רק לפי שעה, משא"כ, והשביתה הי' רעה" דלע"ל הוא - שיתבטל הרע לגמרי ויתהפך לטוב.

ויתירה מזו: "משביתן שלא יזיקו" דלע"ל נעלה יותר גם מכמו שהיו בתחלת הבריאה קודם החטא. כי [נוסף לזה, שמכיון שלכתחילה לא הי' בהם או הטבע שיוזיקו, הרי אין חילוק בין זאב וכבש; אין בכלל חיות מוזיקות בעולם, משא"כ לע"ל, "יש (חיות) מזיקין ואין מוזיקים", הנה] בתחלת הבריאה, מכיון שהי' מציאות הקליפות בעולם, שמצד זה הי' שייך ענין החטא (ראה ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו (תשי"א) פ"ה) - הרי במילא הי' איוה אפשריות ונתינת מקום שהחיות יוכלו להזיק - ע"י החטא. משא"כ לע"ל, כש, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - יודככו בתכלית (ראה ער"ז ד"ה ואתם הדבקים שם,

בחוקות יד

ואולך אתכם קוממיות

ולפני הראי' "שנאמר כו" מקדים ר' יהודה "כנגד היכל וכתליו" - כיון שההיכל עצמו (בלי הכתלים) הי' פחות ממאה אמה, ולכן הוא מוסיף "כנגד היכל וכתליו", שהפירוש של "תבנית היכל" הוא כללות ההיכל, ההיכל עם כתליו, שביחד הם מאה אמה ⁶.

הוכחה ל"מאה אמה", שהרי אפשר שכונת הכתוב היא לגובה היכל הראשון (ראה מ"א ו, ב. שם ו, כ. דהיי"ב ג, ד) ואדרבא - בפשטות - היכל הנאמר בתהלים ע"י דוד הוא דמקדש א' - היכל הנבנה ע"פ "התבנית" אשר "מיד . . . ה' עלי (דוד) השכיל" (דהיי"א כת, ט*). ולכן מסתבר, שגם ר"י מפרש ש"קוממיות" היא קומת אדה"ר, ומהכתוב "תבנית היכל" מוכיח הוא רק ש"קוממיות" היא קומה אחת של אדה"ר. (ב) מפשטות לשון הגמרא "ואולך אתכם קוממיות ר"מ אומר כו" רי"א מאה אמה" משמע ש"רי"א מאה אמה" הוא פירוש ב"ואולך אתכם קוממיות". (ג) בתוי"כ מפורש "ר' יהודה אומר מאה אמה כאדה"ר".

(6) ראה רש"י (סנה' שם) בפירושו הראשון.

א. עה"פ "ואולך אתכם קוממיות" איתא בגמרא: "ר' מאיר אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון. ר' יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכתליו שנאמר ³ אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל".

כאשר לומדים את הגמרא בפשטות נראה, שהמקור לדעת ר' מאיר ש"מאתים אמה כשתי קומות כו" הוא מהתיבה "קוממיות", שהיא (עם וא"ו) לשון רבים; ואילו המקור לדעת ר' יהודה "מאה אמה" הוא [לא מהתיבה "קוממיות" - שהרי אדרבה: לשון זו מורה כנ"ל, על שתי קומות - אלף] הפסוק "אשר בנינו גו' תבנית היכל", ולכן הוא סובר ש"קוממיות" פירושו רק קומה אחת (של אדה"ר), כאילו הי' כתוב "קוממית" (בלי וא"ו).

משיחות ש"פ בהר"ב תשכ"ד. נדפס בלקו"ש ח"ז ע' 198 ואילך. תרגום מאידית.

(1) פרשתנו כו, יג.
(2) ב"ב עה, א. סנה' ק, א.
(3) וצ"ע מב"ב נה, א: כמות החיצונה כך מדת הפנימית. ועד"ז ממס' סופרים בסופה: א"א שהי' גבוה קומתו כנגד שבעים וארבעה אנשים. וצריך חיפוש בס'.
(3*) תהלים קמד, יב.

(4) חד"ג מהרש"א לב"ב שם. וברשב"ם שם: שני ממי"ן דרש.

(5) אבל אין לומר שלר"י אין הכתוב "ואולך אתכם קוממיות" מדבר בנוגע שיעור הגובה דלעתיד [ופי' "קוממיות" הוא, בקומה וקופה" (כבתיב"ע ופרש"י, וכיו"ב) - כי (א) מהכתוב "אשר בנינו גו' תבנית היכל" עצמו לא ישנה

(*) לתרץ הפי' שהוא כהיכל דביהמ"ק השני, י"ל: קרא דבי' עסקינן "אשר בנינו גו" מדבר בלעת"ל ולכן סיומו "כתבנית היכל" - פי' ג"כ היכל דבית הג'. והנה גובהו דהיכל זה לא נתפרש בקראי דיתוקאל "כי לא מצינו בכל המקראות הללו מדה מפורש על הגובה כ"א כו" (בי' מהגר"א ליחזקאל מ, יד). ולכן מסתבר לומר שיהי' כמבואר במס' מדות, ש-התועלת שיש (בסיפור שבה במדות ביהמ"ק השני) . . . כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבנית ההוא" (פיה"מ להרמב"ם בהקדמתו, בבי' סדר המסכתות. וראה ג"כ תויו"ט פתיחה למס' מדות). וכ"מ גם דעת רש"י מזה שהעתיק בפי' (יחזקאל מ, יא) גם התיבות "ברום קו" אף שאין מדובר ער"ז בכתוב שם. וראה פרש"י שם מא, ח. רד"ק שם. מלבי"ם שם ור"ס מב.

ה. ע"פ הנ"ל יובן גם מה שהתו"כ מביא ראי' מהפסוק, "מזמור שיר ליום השבת" לדעת ר"ש ש"משביתן שלא יזיקו":

היות שמהפסוק, "מזמור שיר ליום השבת" מוכח (לפי הפירוש שקאי על לע"ל) כדעת רק קטינא, שהיה "חד חרוב" - והפולוגתא של רב קטינא ואביי הרי תלויו, כנ"ל, בפולוגתא של ר"י ור"ש - במילא נמצא, שמהפסוק, "מזמור שיר ליום השבת" (שממנו מוכח שה"חרוב" יהי' באלף שנה אחד), מוכח גם ש"משביתן שלא יזיקו"³¹.

ט. כבר דובר פעמים רבות, שלכל פרשה יש שייכות לזמן בו קוראים אותה³². ועפ"ז מובן, שלפסוק, "והשבתי חי' רעה מן הארץ" הכתוב בפ' בחוקותי שקוראים תמיד בימי הספירה (וקרוב לסיומו - חה"ש) יש שייכות לענין

"מה ראו כו", שמכיון שס"ל כר"י "מעבירים מן העולם" - גם אם נאמר שב' הנהגות יהיו באותו אלף שנה** מכיון ש"מעבירים כו" הוא חידוש שלא היה בשבת בראשית כפנים - "מה ראו חכמים לחלק".

(31) ואף שגם לדעת ר"י אפשר לומר, "חד חרוב" (כבהערה שלפנ"ז), מסתבר (להתנא שבתו"כ), שבאם יהיו ב' הנהגות, יהיו בב' אלפים. וע"ד כל השית אלפי שני דהוי עלמא - ואדרבא: השינויים דשית אלפי שני כולם בגדר הנהגת העולם ובכ"ז כוא"ז ביום (של הקב"ה) פ"ט, עאכו"כ השינוי דמשביתן מן העולם שצ"ל ביום בפ"ע (שהרי זה שלא יזיקו" - מנהגו של עולם הי', בשבת בראשית).

(32) ראה ש"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (נעתק בלקו"ש ח"ה ע' 129 הערה 1).

(***) ומה שאמרו, וקמ"פ לגי בדבר קטינא כו" - הכוונה הוא ליסוד הסברא דרב קטינא ואביי. וראה בהערה 27; 31.

ומאחר שלאחרי ספירת העומר עומדים במצב שאפשר לעשות מחמץ מצוה, במילא צריכים לעשות ממנו מצוה. כיון שתכלית העילוי היא "אתהפכא חשוכא לנהורא", שהחשך גופא יהפך לאור. ולכן בשבועות - צריך להיות, "חמץ תאפינה".

וזהו גם השייכות³³ של ימי הספירה ל"והשבתי חי' רעה מן הארץ" לדעת ר"ש (שהלכה כמותו, כדלקמן סעיף יו"ד), "משביתן שלא יזיקו" - כיון שב"משביתן שלא יזיקו" מתבטא גודל העילוי של "אתהפכא חשוכא לנהורא".

וכמ"ש בתו"כ "אמר ר"ש, אימתי הוא שבחו של מקום בזמן שאין מוזיקין או בזמן שיש מוזיקין ואין מוזיקים" - שתכלית העילוי והשבח היא (לא הביטול של ה"מוזיקים", אלא) שהמוזיקים גופא יתהפכו לטוב.

י. בנוגע לפולוגתא של רב קטינא ואביי (אם יהי' "חד חרוב" או "תרי חרוב"), אומרת הגמרא³⁴, "תניא כוותי' דרב קטינא כו". שמזה משמע³⁵ שהלכה כרב קטינא שיהי' חד חרוב. ומאחר שהפולוגתא של רב קטינא ואביי תלויה במחלוקת ר"י ור"ש (כנ"ל סעיף ז'), במילא נמצא שהלכה היא כר"ש "משביתן שלא יזיקו".

(33) ראה יהל אור להצ"צ עה"פ מזמור שיר ליום השבת.

(34) ראה נו"כ הטור או"ח ר"ס תמ"ב.

(40) תניא רפ"ז.

(41) לקו"ת שלה לו, ד. ד"ה על ג"ד ש"ת בתחלתו. ובכ"מ.

(42) תניא פל"ו. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. ע' 128 הערה 40.

(43) להעיר, מה שפרשת בחוקותי - בה נאמר הכתוב, "והשבתי חי' רעה מן הארץ", שמכתוב זה (לדעת ר"ש) באה הוראה זו - קוראין בכ"כ שנים (כבשנה זו) בשבוע בה חל ל"ג בעומר "הילולא דרשב"י", שביום זה הוא (גילוי) מ"ת דפנימיות התורה (סד"ה וספרתם תרס"ו). ולהעיר מהמבואר בלקו"ש ח"ג ע' 794, שייכות הכתוב "עד הגג הזה" לל"ג בעומר, כי ההוראה מכתוב זה היא, שגם עניני העולם ועד להענינים שבבית לבן הארמי, צריך לעשותם כלים לאלקות. וכידוע תורת הבעש"ט עה"פ עוזב תעוזב עמו (היום יום" ע' כג. ובכ"מ), לא ע"י לשברו כו'. ואמר רשב"י (וח"ג ע"א, ב): ביומאי לא יצטרכון בני עלמא להאי א"ל ר' יוסי צדיקיא מגינין על עלמא בחייהון ובמיתתהון יתיר מחייהון.

"מה ראו כו", שמכיון שס"ל כר"י "מעבירים מן העולם" - גם אם נאמר שב' הנהגות יהיו באותו אלף שנה** מכיון ש"מעבירים כו" הוא חידוש שלא היה בשבת בראשית כפנים - "מה ראו חכמים לחלק".

(33) דספה"ע - סיבתה התשוקה לקבלת התורה (אגדה בר"ן סוף פסחים. הובא בלקו"ש ח"ז ע' 125 הערה 51).

ונוסף על השייכות למ"ת - שייכות מיוחדת דפ' בחוקותי למ"ת, שהרי "עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שבתו"כ קודם עצרת" (מגילה לא, ב), ובחוקותי - שם כל הסדרה - פי' תורה (תו"כ - הובא בפרש"י - עה"פ).

(34) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 266 ואילך ובהנסמן שם.

(35) בא יג, ז.

(36) שם יב, יט.

(37) דה"י ב יז, ו. וראה ר"ה ש' העונה פ"ו (רלג (רלד) רע"א): יהי' יקר רוח וגבה נפש בעניני העוה"ב כו'. לקו"ת במדבר (טו, ג). ועוד.